

A Sár-hegy madárvilága

SOLTI Béla — SZALAI Ferenc

Gyöngyös, Mátra Múzeum

Gyöngyöshalász

ABSTRACT: (Avifauna of Sár-hegy) - Authors investigated the avifauna of Sár-hegy and its vicinity at the southern foot of Mount Mátra for several years. They detected 110 species in this area out of which 76 ones are nidatory, 26 ones migrant, passing or only nourishing there and 8 ones are withering species. In addition they mention 5 species which had occurred at the borders of the area, respectively the data of one species which had been found obsolete, uncertain.

A Sár-hegy a Központi Mátra D-i nyúlványa. Gyöngyös mellett, attól ÉK-re fekszik. Geológiaiának, növénytársulásainak részletes leírása megtalálható a Sár-hegy tanulmányok I. kötetében (Fol. Hist.-nat. Mus. Matr. Suppl. I.), ezért itt csak egészen röviden, az ornitológiai szempontból is fontos adatokra térünk ki.

A hegy legmagasabb csúcsa az 500 m magas Sár-hegy, ettől kissé DDNy-ra fekszik a 485 m magas Csepje-tető, majd a 403 m-es Visonta-hegy. Ezek egy ÉÉK - DDNy irányba húzódó főgerincet alkotnak. É-i részén a Pipis-hegy (389m), ÉK-i szélén a Kopasz-hegy és a Dobóci-laposa (332 m) található, melyek egy alacsonyabb, ellaposodó szintet alkotnak. A mintegy 200 m magas környezetből meredek oldalakkal emelkedik ki a hegy, egyedül a D-i oldalon nyúlik el hosszabban, és simul bele egyenletesen az alacsonyabb dombvidékbe. A K-i oldala még a Ny-inál is meredekebb, a DK-i részen erősen erodált felszínű (SZÉKELY, 1985).

A Mikroelektronikai Vállalathoz (régebben az Egyesült Izzó gyáregysége) vezető út, és a Farkasmály-i pincék között, a hegy Ny-i lábánál kőfejtők sora található (240-290 m magasságban). Ettől 900 m-rel délebbre, a Csepje-tető Ny-i oldalán az un. Demeter kőfejtők már magasabban fekszenek, 300-365 m-en (SZÉKELY, 1985).

A hegy oldalain vízmosások futnak le. A legnagyobb ezek között a Csepje-tető és a Sár-hegy közötti hajlatban, a K-i oldalon lefutó Mély-árok, de a Kopasz-hegy É-i oldalán és a Visonta-hegy Ny-i és DK-i oldalain is találhatók mély, vízmosásos árkok.

A Sár-hegy és a Dobóci-laposa közötti süllyedékben alakult ki a Szent Anna tó. Mesterségesen is duzzasztott, ennek ellenére nem állandó víz. Egyes években augusztusra teljesen kiszárad. A tó DK-i szélén épült a Szent Anna-kápolna.

A hegy alapköze andezit, és ennek különböző elváltozásai, melyen barnaföld és agyagbeumosódásos barna erdőtalaj alakult ki. A déli lejtőre pleisztocén lösz húzódik fel (KOVÁCS, 1976).

Éghajlatára a száraz, kontinentális, szemiárid erdős-sztyepp klíma jellemző. Főleg a D-i lejtőin érvényesül az Alföld éghajlati hatása (KOVÁCS, 1976).

A Sár-hegy növényvilága átmenetet mutat a Mátra-hegység és a Mátraalja flórája között. Igen gazdag melegkedvelő, szubmediterrán elemekben, és az Alföldre jellemző növényfajok is előfordulnak itt (részletesen KOVÁCS, 1976, 1985). Az alábbiakban, az élőhelyek jellemzésénél azonban röviden a botanikai vonatkozásokra is kitérünk.

A VIZSGÁLAT GYAKORLATA

A vizsgált terület határait egy kivétellel mesterséges határok adják. ÉK-en a Bene-patak, Ny-on a Gyöngyös - mátrafüredi országút, DNy-on Gyöngyös város, D-en Gyöngyös - miskolci (M 3-as) országút, DK-en az abasári út, és K-en Abasár község határolja. Délen és keleten ugyan a Sár-hegy láb ezen a határon valamivel túl fekszik, de ez nem jelentős. Dél felé azonban az országút mellett lévő homokbányát, mint egyedüli ilyen élőhelyet, még a területhez vettük.

Madártani szempontból ez a terület kevésbé kutatott, publikálva csak szórványos adatok vannak róla (KEVE, 1975; SOLTI, 1975; SZALAI, 1978-79). A legtöbb adatot eddig SZALAI (1978-79) publikálta (41 faj), akinél a vizsgált terület, a Mátraalja északi szélébe a Sár-hegy is beletartozott.

Jelen munkánk alapját képező megfigyelések több évre terjednek ki. Lényegében az év minden szakában számos napot töltöttünk terepen, így megbízható képet kaptunk a területen költő, átvonuló ill. telelő fajokról.

A Szent Anna-tó, a Szálasi erdészház (későbbiekben csak erdészház) és a Mikroelektronikai Vállalat (a későbbiekben gyár) mellett lévő csemetekert körüli tölgyesekben nyolc éve egy közel 100 oduból álló telepet működtettünk. Ez is hozzásegített az ottani fészkelő fauna megismeréséhez, de ezen túlmenően mennyiségi adatokat is hozott. 1980-ban 7 faj (szén-, kék-, barátcinege, seregély, csuszka, nyaktekerecs, mezei veréb) telepedett meg az odukban, de az összes odunak csak 1/4 részében volt költés. Ekkor összesen kb. 250 fióka nőtt fel. 1981-ben 5 faj már az oduk 1/3-át foglalta el. Leggyakoribb faj a széncinege (*Parus maior*) volt, majd már jóval kevesebb a kék cinege (*Parus caeruleus*). A barátcinege (*Parus palustris*), a seregély (*Sturnus vulgaris*) és a mezei veréb (*Passer montanus*) 2 - 3, a csuszka (*Sitta europaea*) és a nyaktekerecs (*Jynx torquilla*) 1 - 1 fészkelőjű voltak képviselve a telepen. Több esetben (főleg fiatal tölgyesekben mogyorós pele *Muscardinus avellanarius*) foglalta el az odút.

A fajok ismertetésénél, rövidítés céljából az évszámok első két számjegyét elhagytuk. Azonos évszám esetén még ezt sem ismételtük, ilyenkor csak a hónapot és a napot írtuk ki. A fiatal madarat juv. (juvenilis), az öregeket ad. (adultus) jellel jelöltük. A zárójelben közölt fajok a vizsgált terület határán túl, de annak egészen a közelében fordultak elő, illetve az uhu esetében régi, pontosan már nem regisztrálható az adat.

A vizsgált területről 110 fajt mutattunk ki, és ezen felül az előbb említett, zárójelben szereplő 5 fajt. A 110-ből 76 faj vehető költőnek, 26 átvonuló, kóborló, vagy a területen csak táplálkozó, és 8 telelőnek. Ezek a kategóriák természetesen olykor átmosódnak egymásba. Néhány faj költését ugyan nem bizonyítottuk, de a megfigyelésekből eredően minden valószínűség szerint költöttek itt. Ezeket a költő fajokhoz számoltuk.

A MADÁRVILÁG ÖKOFAUNISZTIKAI JELLEMZÉSE

A vizsgált területen a különböző felszíni és növényzeti adottságok szerint a következő jellegzetes élőhelytípusokat lehet elkülöníteni:

I. <u>Vízi és időszakosan vizes élőhelyek</u>	III. <u>Fás vegetációjú élőhelyek</u>
1. Folyóvizek	1. Cseres-tölgyesek
2. Állóvizek	2. Mész- és melegkedvelő tölgyesek
3. Üde magasrétek	3. Kulturerdők
II. <u>Nyílt, száraz élőhelyek</u>	a. Erdei- és feketefenyvesek
1. Sziklagyepek	b. Akácok
2. Pusztafüves lejtők	4. Cserjések
3. Agrárterületek	IV. <u>Antropogén élőhelyek</u>
4. Ruderáliák	1. Lakott területek
	2. Egyéb antropogén létesítmények

Ezek az élőhelyek más - más madáregyüttesek fordulnak elő, melyekből itt csak az élőhelyre jellemzőket soroljuk fel.

Vízi és időszakosan vizes élőhelyek

F o l y ó v i z e k

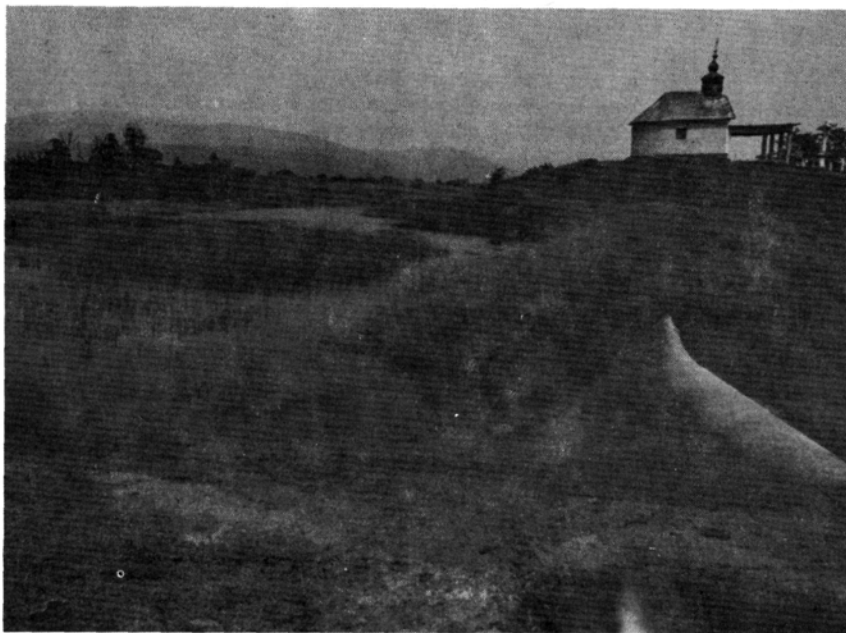
A területen (és annak is csak a határán) egyedül a Bene-patak képviseli ezt az élőhelytípust. Avifaunisztikai szempontból jellemző faja jelenleg nincsen. Pontenciálisan a vizirigó (*Cinclus cinclus*) lenne (régében állítólag ezen a patakon élt is), mi azonban ezt a fajt már nem találtuk meg. A patak mentén a hegyi billegető (*Motacilla cinerea*) él.

Á l l ó v i z e k

A terület egyedüli jelentős vizes élőhelye a Szent Anna tó (1. kép). Nád és vízi harmatkása állománya szegélyezi, a tó körül néhány szép idős kocsonyás tölgy áll (2. kép). A tó karakter fajai a kis vöcsök (*Podiceps ruficollis*), a tőkésréce (*Anas platyrhynchos*), a guvat (*Rallus aquaticus*), a vizityúk (*Gallinula chloropus*) és a nádírigó (*Acrocephalus arundinaceus*).

Ü d e m a g a s r é t e k

Az erdészház körüli nedves, mocsári és lápréti elemekben gazdag rétek tartoznak ide. Kis kiterjedésük miatt azonban madártani szempontból nem képviselnek önálló élőhelyet.

1. kép A Szent Anna tó, a hasonló nevű kápolnával (Foto: SOLTI B.)

Nyílt, száraz élőhelyek

S z i k l a g y e p e k

A DNy-i lejtőkön, kötörmeléken jellegzetes andezit sziklagyepek társulásai találhatók, melyek másodlagosan, a felhagyott szőlők erodálódott, köves termőhelyén alakultak ki (KOVÁCS, 1985) (3. kép). Jellemző fajjai a lappantyú (Caprimulgus europaeus) és a parlagi pityer (Anthus campestris).

P u s z t a f ü v e s l e j t ő k

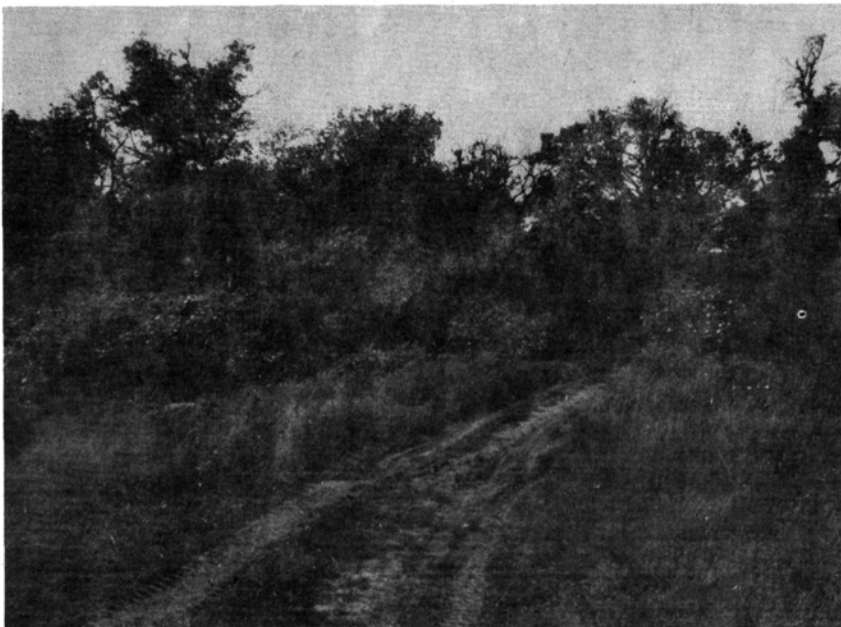
A pusztafüves lejtők a Sár-hegy leggyakoribb növénytársulásai, melyek a farkasmályi kőfejtő felletti lejtőkön, és a D-i, DNy-i lejtőkön találhatók (4. kép). Dominans a mezei pacsirta (Alauda arvensis) és a sordély (Emberiza calandra). Vadászterületül szolgál azonban több fajnak is, így az egerészölyvnek (Buteo buteo), a vörös vércsének (Falco tinnunculus), a gyurgyalagnak (Merops apiaster), stb..

A g r á r t e r ü l e t e k

A hegy körül az É-i és az ÉK-i oldal kivételével mezőgazdaságilag művelt területek vannak. Ezek nagy része (főleg a K-i és a D-i oldalon) szőlő, a Ny-i oldalon gyümölcsös, szőlő és szántóterület. A K-i oldalon a szőlő a hegy középmagasságáig húzódik fel. A D-i és a DNy-i lejtő (Visonta-hegy) felső része felhagyott szőlő, elsősorban gyümölcsfákkal. A szőlők jellemző fajjai a kenderike (Carduelis cannabina) és a csicsörke (Serinus serinus), a gyümölcsösöké a füleskuvik (Otus scops) és a zöldike (Carduelis chloris). A szántóterületen a leggyakoribb fajok a fácán (Phasianus colchicus) és a mezei pacsirta (Alauda arvensis), a köztük lévő fasorokban, erdőszávokban a vadgerle (Streptopelia turtur), a szarka (Pica pica) és a mezei veréb (Passer montanus).

R u d e r á l i á k

A gynnövényzetű területek tartoznak ide, ilyenek a parlagok, az utak szélei, az árokpartok, stb.. Ezek kisebb foltokban a terület egészén megtalálhatók. Az elgyomosodott parlagokra jellemző a cigány-csaláncsucs (Saxicola torquata) és a sordély (Emberiza calandra), az utszélékre a bubos pacsirta (Galerida cristata).

2. kép A Szent Anna-tó körüli öreg kocsányos tölgyek (Foto: SOLTI B.)

Fás vegetációjú élőhelyek

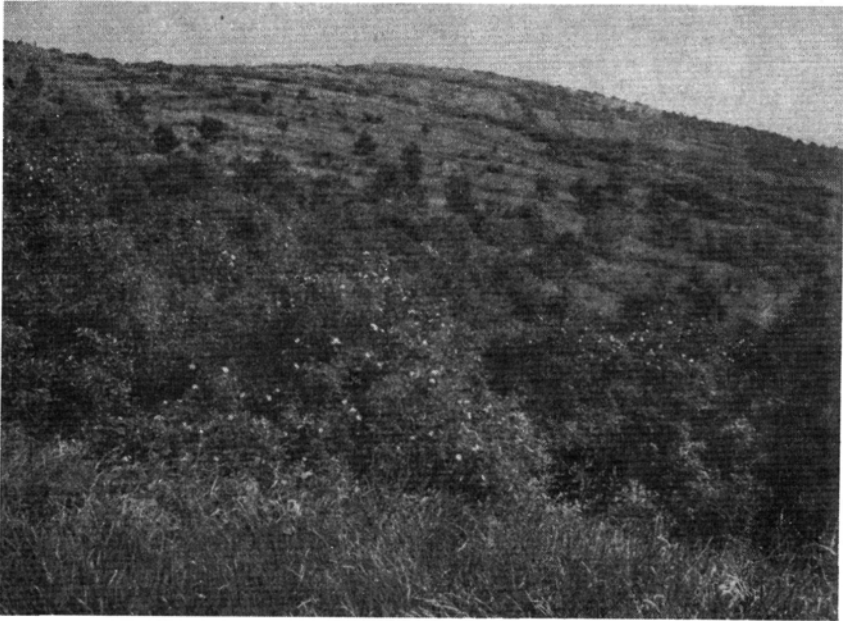
A sár-hegyi erdőállományokra jellemző a dús cserjeszintű, kisebb füves tisztásokkal tarkított erdő. A lombkorona szintben a kocsánytalan tölgy, a cser és a molyhos tölgy is előfordul. Cserjeszintjét, mely gyakran 80 %-os borítottságot is elér, a tatárjuhar, husos som, az egy- és kétbibés galagonya, a bibircses kecskerágó és a kutyarózsa alkotja (KOVÁCS, 1985).

Cseres-tölgyesek

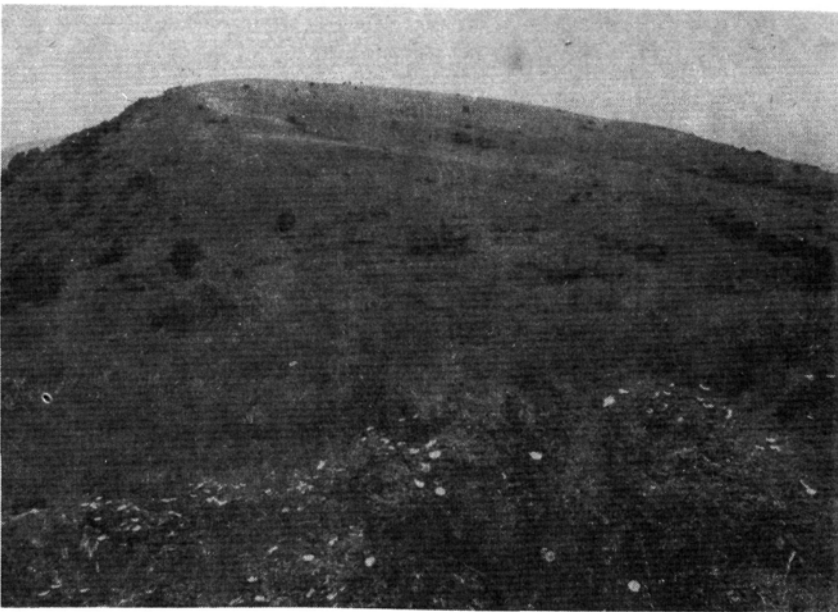
A cseres-tölgyesek főleg az É-i, hűvösebb kitettséű lejtőkön fordulnak elő. Rendszerint már záródott lombkoronaszinttel, melyet a kocsánytalan tölgy és a cser alkot, de előfordul a molyhos tölgy is. A cserjeborítás mértéke 20-40 %. Talajszinten a sisegő fűzike (Phylloscopus sibilatrix), a csilpcsalp-fűzike (P. collybita) és a vörösbegy (Erithacus rubecula), cserjeszinten a barátka poszáta (Sylvia atricapilla), törzsszinten az ágelágazásokban az erdei pinty (Fringilla coelebs), az odvakban a közép fakopáncs (Dendrocopos medius), a csuszka (Sitta europaea) és a barátcinege (Parus palustris), a lombkoronaszintben a meggyvágó (Coccothraustes coccothraustes) jellemző.

Mész- és melegkedvelő tölgyesek

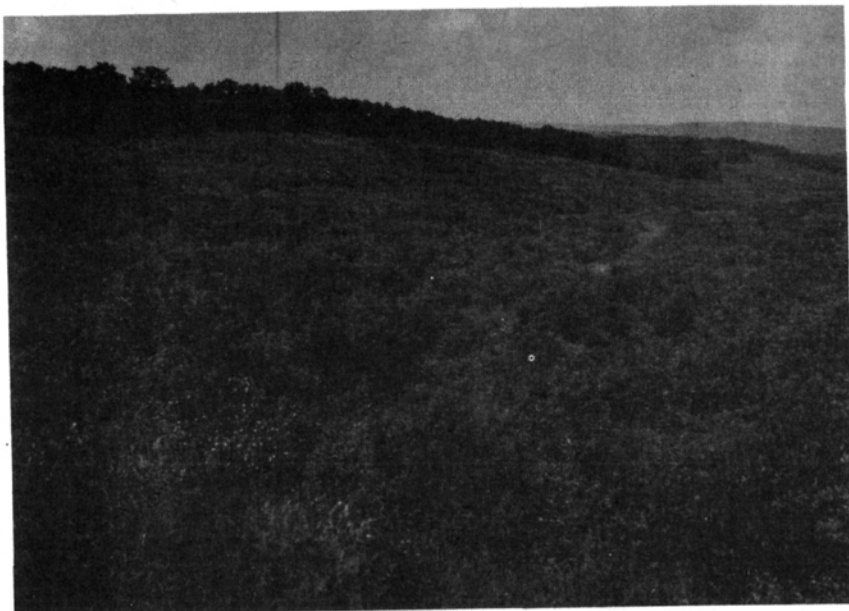
A mész- és melegkedvelő tölgyesek a Ny-i lejtőkön találhatók, igen gazdag cserjeszinttel. Fő fajuk a kocsánytalan tölgy, eleyben a molyhos tölgy és a cser (5. kép). A talajszinten gyakori fészkelő faja az erdei pityer (Anthus trivialis) és a citromsármány (Emberiza citrinella), cserjeszintben a fekete rigó (Turdus merula) és az őszapó (Aegithalos caudatus), a törzseken a rövidkarmu fakusz (Certhia brachydactyla), az odvakban a zöld küllő (Picus viridis), a seregély (Sturnus vulgaris), a nyaktekerces (Jynx torquilla), a széncinege (Parus maior), és a kékcinege (P. caeruleus), lombkoronaszintben a vadgerle (Streptopelia turtur) és a dolmányos varjú (Corvus cornix).

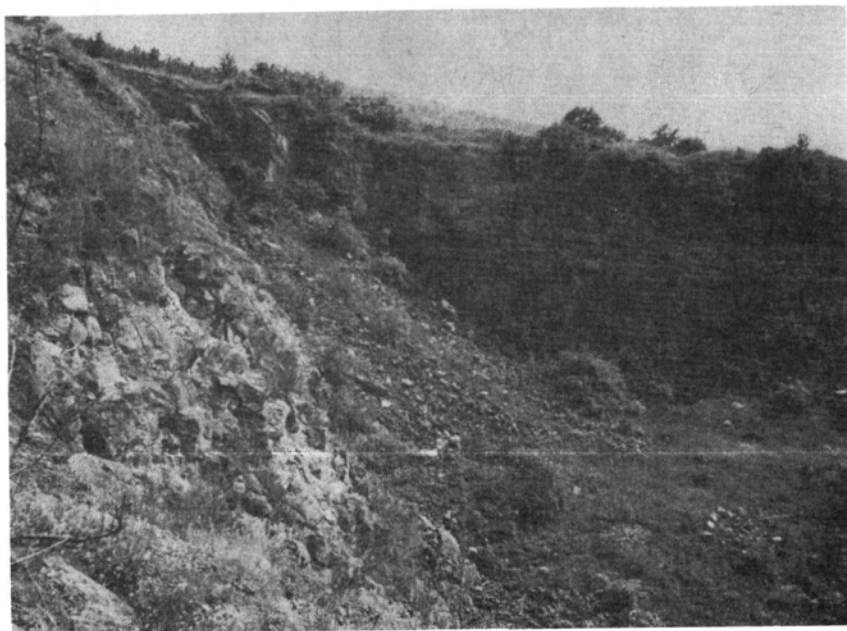
3. kép A Csepje és a Visonta-hegy Ny-i oldala (Foto: SOLTI B.)

4. kép A Csepje-tető É - felől (Foto: SOLTI B.)

5. kép Kocsánytalan tölgyes a Mikroelektronikai Vállalat közelében (Foto: SOLTI B.)

6. kép Demeter kőfejtő a Csepje Ny-i oldalában (Foto: SOLTI B.)

Kulturerdők

Kulturerdökként a vizsgált területen fenyveseket és akácosokat találunk. A fenyveseknél zömében erdei- és feketefenyveseket, ezeket sokszor keverve is, ritkábban - és majdnem mindig csak elegyként - vörösfenyőt, és a gyár környékén néhány lucfenyőt. Ez utóbbi két faj kis volumene miatt madártani szempontból nem képvisel külön élőhelyet.

Erdei- és feketefenyvesek

Idős állományát találjuk a terület ÉK-i szélén, a Bene-völgy oldalában. Fiatalabb állományai vannak a Pipis-hegy Ny-i lábánál, elegy fafajai a hegyi juhar, cseresznye, vadkörte, a Gyöngyös városi köfejtő feletti részen, a Sár-hegy csúcs DNy-i és Ny-i oldalán, az erdészház és a Szent Anna-tó közötti részen, stb.. A fiatalabb erdei- és feketefenyves állományokat kedveli a karvaly (Accipiter nisus), az idősebbeket a fenyves cinege (Parus ater) és a rövidkarmú fakúsz (Cerchia brachydactyla).

Akácosok

Az akácok jellegzetesen a vízmosásos völgyekben, és ezek mentén találhatóak, így a Mély-völgyben, és a Dny-i oldal völgyeiben is. A Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakóhely mellett egy nagyobb akác van, sűrű cserjeszinttel (egy folton kóris is). Ettől É-felé egy nagy völgy húzódik, szintén akáccsal, és egy kisebb akácerdő van még a Szent Anna-tó D-i oldalán. Jellemző fajai a szarka (Pica pica) és a sárgarigó (Oriolus oriolus).

Cserjések

Cserjések a Sár-hegy Dny-i lejtőin, a lösz és az andezit találkozásánál fordulnak elő, fő fafajuk a Prunus tenella (KOVÁCS, 1985). Kőkény, galagonya és vadrózsa cserjesorok, foltok találhatóak még a Ny-i és a D-i oldalon többfelé, a Pipis-hegy Ny-i oldalán, és a kőbányák bejárati részein is. Ezeket az élőhelyeket a fácán (Phasianus colchicus), a fekete rigó (Turdus merula), a tövisszűrő gébics (Lanius collurio), a cigány-csaláncsucs (Saxicola torquata), a karvalyposzáta (Sylvia nisoria) és a mezei poszáta (S. communis) kedveli. Színezőelem a kerti sármány (Emberiza hortulana).

Antropogén élőhelyek

Lakott területek

Ezt az élőhelytípust a gyár, a katonaság épületei, az erdészház, a vadászház, a hétvégi telkek házai és a határok mentén lévő emberi építmények képviselik. Közismert fajai a házi veréb (Passer domesticus), a balkáni gerle (Streptopelia decaocto), a balkáni fakopáncs (Dendrocopos syriacus), a házi rozsdafark (Phoenicurus ochruros) és a csicsörke (Serinus serinus).

Egyéb antropogén létesítmények

A kőbányák, kőrakások (a Dny-i oldalon a régi szőlőművelés maradványai), a betonépítmények és a vízmű-épületek sorolhatók ide (6. kép). Homokbánya csak a Gyöngyös - miskolci országúttól D-re van, így már nem tartozik szorosan a vizsgált területhez.

A kőbányák madara a kövirigó (Monticola saxatilis), a hantmadár (Oenanthe oenanthe) és a házi rozsdafark (Phoenicurus ochruros), a sziklafalak repedéseiben költ a mezei veréb (Passer montanus), a seregély (Sturnus vulgaris), a csóka (Coloeus monedula) és a vörös vércse (Falco tinnunculus).

A vizek közelében lévő építményeket kedveli a barázdabillegető (Motacilla alba).

A homokbánya falában költ a gyurgyalag (Merops apiaster) és a mezei veréb (Passer montanus).

A FAJOK ISMERTETÉSE

Podiceps ruficollis (PALL.) - kis vöcsök. 77. - 78. V-ben a Szent Anna tavon 2 - 3 példány.

SZALAI (1978-79) a tavat fészkelőhelyének írja.

Ciconia ciconia (L.) - fehér gólya. 81. tavaszán 5 példány repült el a gyár felett.

Anas platyrhynchos L. - tőkés réce. A Szent Anna tavon rendszeresen költ. 85. VI. 6., 1 pár ad. és 3 juv..

Pernis apivorus (L.) - darázsölyv. A Sár-hegy a Mátrában költő példányok vadászterülete. Megfigyelések vadászó példányokról: 75. VI. 13., Sár-hegy Ny-i oldal (világosbarna színű); 79. V. 17., Sár-hegy (TÖMÖSVÁRI Tiborral); 83. IX. 15., a gyártól Ny-ra, a vadászház felett 4 példány (1 pár + 2 juv. ?), egy világos és három sötét színű; 84. VI. 20., a Visonta-hegy felett; 85. V. 29., a Pipis-hegy felett, 87. V. 16., Visonta-hegy.

- Accipiter gentilis (L.) - héja. Elvéve fészkel, többnyire azonban csak kóborol ezen a területen. 75. I. 25., juv. ♀ a Sár-hegy csúcs közelében (tölgyes); II. 13., a Csepjén ad. ♀; 76. III. 22., a Pipis-hegy felett; 77. I. 22., ad. ♂ a Csepje Ny-i oldalán; 77. költésidőben a vitorlázó repülőtér (Pipis-hegy - DDK) közelében; 78. V. 12-14., az ÉK-i részen, a Pipis-hegy és a Kopasz-hegy között (Bajna) 3 tojásos fészkealj (KIRÁLY Imre vadőr); 83. IX. 15., Sár-hegy É-i oldalán elhullatott faroktoll; XII. 29., juv. vadászik a katonai gyakorlóterületen (Pipis-hegy-DDNy).
- Accipiter nisus (L.) - karvaly. A téli időszakban viszonylag gyakori, költésidőben ritka. 78. IV. 11., a Sár-hegy csúcs közelében ♀; V. 12-14., a gyár és a vitorlázó repülőtér között (Szálás) 3 tojásos fészkealj (KIRÁLY Imre); 79. I. 11., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart) ♂; XII. 13., uitt. ♀; 82. VI. az erdészháznál; 83. XII. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, a műút mellett erdei fenyvesben, itt valószínűleg költött is (fészkeamaradványok); 84. I. 12., a Visonta-hegy Ny-i lábánál akácokban juv. ♂; 85. X. 2., a farkasmályi pincéknél ad. ♀.
- Buteo buteo (L.) - egerészölyv. Vadászó példányaikat az év minden időszakában lehet látni a vizsgált terület felett. A Mátrában költők is lejárnak ide. 80-85. között több évben is költött a gyártól Ny-ra egy meghagyott idős tölgyesben, és valószínűleg a Szent Anna tótól É-ra lévő tölgyesben is (fészkeamaradvány).
- Circus cyaneus (L.) - kékes rétihéja. 80. I. 30., a Gyöngyös - abasári út közelében, de attól K-re, a volt fácántelepnél 2♀.
- Circus aeruginosus (L.) - barna rétihéja. 77. IV. 28., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart) ad. ♂ (VERNYIK István).
- Circaetus gallicus (GM.) - kigyászölyv. Csak egy régebbi adata van, 69-ben egy vadászó példány (siklót zsákmányolt).
- Falco subbuteo L. - kabasólyom. Egy pár rendszeresen költ a gyártól Ny-ra lévő idős tölgyesben (ezt már SOLTI, 1975. és SZALAI, 1978-79. is említi). 70. VI. 3., itt 3 tojásos fészkealj; 76., egy fiatalat kiszedtek, valószínűleg ugyaninnen; 83. IX. 15., a tölgyes melletti tarvágás felett kering két példány, az egyik fiatal. 84-85-ben is ezen a területen mozogtak.
- Falco columbarius L. - kis sólyom. 76. II. Gyöngyös ÉK-i széle, temető, ad. ♀.
- Falco vespertinus L. - kék vércse. 78. VI. 1., a Visonta-hegy Ny-i lábánál (már mezőgazdasági terület) egy fiatal példány magasfeszültségű vezetéken ül.
- Falco tinnunculus L. - vörös vércse. 77. V. 17., a Visonta-hegy D-i lábánál (Szurdokpart), a 3-as műúttól D-re, akácokban költ; VI. 14., a Csepje-tető felett vadászik; 79-ben és 83-ban a farkasmályi kőbánya egyik sziklaüregeiben költ; 84. VI. 20., egy ad. ♂ a Csepjén vadászik (gyíkot fogott, és a levegőben fogyasztotta el); 85. X. 2., Csepje Ny-i oldal, kőbányánál egy ad. ♂.
- Phasianus colchicus L. - fácán. A helyi vadásztársaság mesterségesen tenyésztí, és a kiengedések folytán a bozotos részekben (Szent Anna-tó, az erdészház, vadászház környéke, a hegy D-i lábánál a hulladéklerakó melletti akácok, stb.), nyiladékok, erdőfelújítások környékén található. Szabadon kevés költ. 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉK-i oldalán kökénybozótban egy tyúk, kb. 1 hetes csibékkal.
- Rallus aquaticus L. - guvat. 72-74. között Király Imre vadőr a Bene-patak völgyében, a Csurgópatak völgyében, a Csurgópatak befolyásánál lőtt egy példányt. 77-ben a Szent Anna-tavon egy példány.
- Gallinula chloropus (L.) - vizityúk. A Szent Anna-tó nádasában él, itt valószínűleg költ is. 85. VI. 6., a tavon egy példány, és a nádasból több hang.
- Fulica atra L. - szárcsa. NAGY (1961) és SZALAI (1978-79) szerint a Szent Anna-tavon fészkel. Az utóbbi években itt nem észleltük.
- Tringa ochropus L. - erdei cankó. 78-ban egy példány a gyár ülepítő távához repült be.
- Scolopax rusticola L. - erdei szalonka. 79. IV., az erdészeti csemetekert (a gyárnál) melletti fiatal tölgyesben.
- Streptopelia turtur (L.) - vadgerle. Rendszeresen költ a tölgyesekben, akácokban, így a Gyöngyös - Miskolc-i (3-as) úttól D-re, a homokbánya mellett (77. V. 17.), a Sár-hegy tőn (77. VI. 14.), a DNy-i szurdokvölgyekben (78. VI. 1., VI. 8.), stb.. A Szent Anna tó közelében vadrózsabokorban költött.
- Streptopelia decaocto (FRIV.) - balkáni gerle. A hegyen ritkán fordul elő, inkább csak a szegélyén (75. II. 13., III. 19., 78. IV. 11., a hegy Ny-i lába). 83-ban a gyár portája előtt lucfenyőn költött. 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakó közelében 1 pár.
- Cuculus canorus L. - kakuk. Rendszeres, és elég gyakori az akácokban és a tölgyesekben. 77. V. 17., a 3-as úttól D-re, a homokbánya mellett akácokban; VI. 14., Szent Anna-tó; 78-ban a Szent Anna-tónál tövisszűrő gébics (Lanius collurio) fészkeben egy fióka, 84. VI. 20., Csepje D-i oldal; 85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i oldal, füves terep felett sordély kerget egyet, a vitorlázó repülőtértől K-re fiatal tölgyesből szól, a Pipis-hegy É-i oldalán; 85. VI. 6., Szent Anna-tó, erdészház; 86. VI. 8., a Visonta-hegy DNY-i oldalán egy cigány-csaláncsúcs (Saxicola torquata) fészkeben egy, már tollas fióka; 87. IV. 26., Csepje Ny-i oldal, 2 péld. (az ez évi első észlelés).

- Otus scops (L.) - füleskuvik. 76. VIII., a farkasmályi pincénél, gyümölcsösben 1 pár (SZABÓ Mihály).
- Bubo bubo (L.) - uhu. TASI Béla erdész (Mátrafüred) állítólag régen a Sár-hegyen látott uhut, és szerinte itt akkoriban költött is.)
- Athene noctua (SCOP.) - kuvik. SOLTI (1975) említi a Sár-hegyről, de ez csak a peremrészekben lakott területekre, és a tetető-kápolnákra vonatkozik.)
- Asio otus (L.) - erdei fülesbagoly. 76. III. 22., a Pipis-hegy Ny-i lábánál fiatal erdei- és feketefenyvesben 100 - 150 példány telet, ugyanitt 80. II. 9-én 30 - 40 példány; 77. I. 22., Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakó mellett, bozótosban 2 példány; 79: I. 11., ugyanitt 1 példány.
- Caprimulgus europaeus L. - lappantyú. 78. V. 29., VI. 1., a Sár-hegy és a Csepje között, a Ny-i oldal középmagasságában sziklakibúvásos, erodált helyen 1 pár; 87. VI. 11., Visonta-hegy; VI. 26.; Visonta-hegy (2 vadászó példány + 5 hang, NAGY J.).
- Apus apus (L.) - sarlósfecske. 79-ben a Csepje-tető felett kisebb csapat.
- Merops apiaster L. - gyurgyalag. A közeli homokfalak költő-példányai járnak a hegyre táplálkozni. főként a Visonta-hegy D-i oldalára. 79. V. 31., a Gyöngyös - Miskolc-i országúttól D-re. homokbányában költ néhány pár; 84. VI. 20., a Visonta-hegy felett több példány vadászik; VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, a hulladéklerakónál.
- Upupa epops L. - bubosbanka. 84. és 85-ben a Csepje-tető közelében 1 - 1 példány.
- Jynx torquilla L. - nyaktekerecs. Az erdészház és a gyár környékén tölgyesben minden évben megtaláltuk. 80-ban és 81-ben a Szent Anna-tó mellett mesterséges odokban 2 - 2 költése volt (10, 5, 5, 6 tojás); 84. VI. 20., a Visonta-hegy D-i oldalán egy elhagyott gyümölcsös egyik odújában etet.
- Picus viridis L. - zöld küllő. A Szent Anna-tó (82. XII. 16.) és a gyár környéki öreg tölgyesekben (83. IX. 15.) fordul elő, ezeken a helyeken valószínűleg költ is.
- Picus canus GM. - szürke küllő. SZALAI (1978-79) említi előfordulását a Sár-hegyen (77. II. 16.); 86. III. 11-től egy hím rendszeresen szól a Szent Anna-tónál.
- Dryocopus martius (L.) - fekete harkály. 86. VII-ben a Csepje-tető felett egy példány, a kőbányák irányába (ÉNY) repült el.
- Dendrocopos maior (L.) - nagy fakopáncs. Az idősebb erdőkben rendszerint megtalálható, és költ is. Így az EK-i oldalnak a Bene-patakra néző nagy erdei - feketefenyvesétől (84. I. 12., több példány) a Szent Anna-tó környéki öreg tölgyeseken át (79-ben költés, 82. XII. 16. pár, 83. IX. 15.) a Visonta-hegy D-i lábánál lévő akácosságig (84. VII. 12., egy pár). Költési időn kívül azonban előfordul fiatal tölgyesekben, így a Pipis- és a Kopasz-hegy között, a Bene-patakra néző oldalban (84. I. 12., 2 példány), és fiatal erdei- és feketefenyvesekben (83. XII. 29., a városi kőfejtő felett, és a Pipis-hegyen).
- Dendrocopos syriacus (EHR.) - balkáni fakopáncs. 79. XII. 13., a Visonta-hegy D-i lába, a hulladéklerakónál; 85. VI. 6., a Szent Anna-tó körüli idős tölgyeken 1 ad. ♂ + 2 imm., itt valószínűleg költött is. Ezekon kívül csak a vizsgált terület határán lévő, már a lakott helyek közelébe eső részekben találtuk, így a Bene-patak völgyében Pálosvörösmartra, Gyöngyös ÉK-i szélén temetőkertben, stb.
- Dendrocopos medius (L.) - közep fakopáncs. 84. VII. 25., Vitorlázó repülőtér - Ny 500 m, fiatal cseres kocsánytalan tölgyesben (gyertyán, erdeifenyő eleggyel).
- Dendrocopos minor (L.) - kis fakopáncs. 82. XII. 16., Vitorlázó repülőtér - K, fiatal tölgyesben ad. ♂; 83. IX. 15. a gyártól Ny-ra, a csemetekert mellett öreg tölgyesben ad. ♂; a gyár környékén többször halottuk a hangját.
- Galerida cristata (L.) - búbospacsirta. 78. VI. 8., Visonta-hegy DNY-i oldal, 1 pár; 85., a gyár előtti úton 2 példány.
- Lullula arborea (L.) - erdei pacsirta. Három helyen észleltük: a Szent Anna-tó közelében, a farkasmályi kőbányánál és a Visonta-hegy D-i oldalán, a szőlők határán. Ezekon a helyeken valószínűleg költ is. Keve (1975) a "vitorlázó repülők dombja felett" 48. III. 15-én 4-5 példányt látott.
- Alauda arvensis L. - mezei pacsirta. Domináns faj, főként a fátlan, füves vagy erodált, sziklakibúvásos területeken. Ilyenek a Kopasz-hegy, a Vitorlázó repülőtér, a katonai gyakorlóterület, a Csepje és a Visonta-hegy csúcsi része, stb. Ezekon a helyeken rendszeres fészkelő.
- Hirundo rustica L. - füstifecske. A Szent Anna-tó felett, de a Sár-hegy, a Csepje és a Visonta-hegy füves részei felett is rendszeresen vadásznak, néha nagyobb számban is. A gyár épületein és az erdészháznál is költ.
- Delichon urbica (L.) - molnárfecske. A gyár épületein nagyobb számban költ. A Szent Anna-tónál is előfordul (77. VI. 14.), a hegy D-i részei felett (Csepje, Visonta-hegy) pedig gyakran vadásznak a fűsti fecskékkal vegyesen.
- Oriolus oriolus (L.) - sárgarigó. Kis számban rendszeres fészkelő. Leggyakrabban az akácokban (szurdokvölgyek is), de a fiatal és öreg tölgyesekben is előfordul. Fészket 83-ban a Szent Anna-tótól É-ra, fiatal vörösfenyővel elegyes tölgyesben, a Gyöngyös városi kőfejtő közelében, 84. VI. 20-án a Visonta-hegy D-i lábánál, akácokban találtuk. Etető és éneklő példányait a Pálosvörösmartra néző oldalban is láttuk, továbbá a vitorlázó repülőtértől K-re, fiatal

- tölgyesben, a Szent Anna-tó környékén fiatal és öreg tölgyesben (85. VI. 6.), a Visonta-hegy DK-i lábánál akácosban (84. VII. 12.), a Csepje Ny-i lábánál lévő üdülőtelkek fái (85. VI. 6.), stb.
- Corvus corax L. - holló. 87. III. 27., a Szent Anna-tónál (a gyár közelében) 3 példány, az egyik fészakanyagot hordott (KOVÁCS Zs. - SIPOS T. - TÖMÖRI T. szóbeli közlése); IV. végén a gyártól É-ra tölgyesben 1 pár.
- Corvus cornix L. - dolmányos varjú. A gyár környéki tölgyesekben 2 - 3 pár rendszeresen költ, 83-ban a gyári parkoló egyik fáján is.
- Corvus frugilegus L. - vetési varjú. Csak a téli időszakban fordulnak elő, főként a hegy lábánál. 75. III. 19., a Sár-hegy Ny-i lába; 77. I. 22., a hulladéklerakó környékén több száz-as csapat, néhány csóka is közöttük; 79. I. 11., ugyanitt több példány.
- Coloeus monedula (L.) - csóka. 75. III. 19., Gyöngyös - É, a temetőnél templomtoronyban költenek; 83- és 84-ben a farkasmályi kőbánya sziklaüregeiben költött egy pár; 77. I. 21., a hulladéklerakó mellett akácosnál vetési varjú csapatban néhány példány; V. 17., a 3-as úttól D-re a homokbányánál.
- Pica pica (L.) - szarka. A hegy Ny-i, DNY-i oldalának bokrosaiban (többnyire kékény és galagonya), a völgyek akácosaiban rendszeresen fészkel: 78. IV. 11., Sár-hegy, a csúcs közelében kékényesben; VI. 8., Visonta-hegy DNY-i oldal, szurdokvölgy akácjában fészkel, napos fiókkal. Télen kisebb csapatokba verődve is láthatók, a hulladéklerakó környékén rendszeresen: 75. I. 25., 30 - 40 péld.; II. 13.; 77. I. 22. több; 79. I. 11.; I. 19.; XII. 13., több példány.
- Garrulus glandarius (L.) - szajkó. Rendszeresen előfordul és költ, főleg a tölgyesekben (Szent Anna-tó, a gyár környéke, Sár-hegy csúcs É-i és Ny-i oldal, stb.), de az erdei fenyveseket is szereti (Bene-patak völgye, a Pipis-hegy Ny-i lába, az erdészház környéke). 79-ben az erdészház környéki erdei fenyvesben tojásos fészkek; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs É-i oldalán tölgyesben, 2 - 3 m magasán fészkek. Összel kisebb, laza csapatokban is látható (83. IX. 15., a vadászház környékén 15 - 20 példány).
- Parus maior L. - széncinege. Az erdős részekben rendszeresen előfordul, és alkalmas helyeken (öreg erdők) költ is. A gyár, az erdészház és a Szent Anna-tó környékén kihelyezett mesterséges odvakban évente nagyobb számban költ (80-ban kb. 180, 81-ben 120 fióká repült ki). Egy alkalommal a gyár egyik villanyoszlopának elosztószekrényében költött. Ritkábban erdei- és feketefenyvesekben (83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtő mellett fenyvesben) és a kőbányák bozótos részein is láthatók (83. XII. 29., Sár-hegy Ny-i lába, kőfejtő). Ősszel és télen gyakran laza csapatokban járnak élelem után.
- Parus caeruleus L. - kék cinege. Mint az előző faj, de annál valamivel ritkább. A fent említett odutelepen 80-ban kb. 40, 81-ben 60 fiatal repült ki. Egy alkalommal a gyár orvosi rendelőjének szellőző csatornájában költött.
- Parus ater L. - fenyvescinege. A vizsgált területen elég ritka faj. 83. XII. 29., a Pipis-hegyen fiatal feketefenyvesben; 84. I. 12., Bene-patak völgye, idős erdei- és feketefenyvesben több példány. A gyár portájánál a lucfenyőkön minden évben jelentkezik néhány.
- Parus palustris L. - barátcinege. 80-ban a Szent Anna-tó közelében mesterséges oduban 2 pár költött; az erdészház környékén több évben is hallottuk énekelni; 83. XII. 29., a Gyöngyös városi kőfejtőnél 1 példány.
- Aegithales caudatus (L.) - őszapó. Az erdős és bokros, bozótos területeken nem gyakran, de rendszeresen előfordul. 76. III. 22., Pipis-hegy - Kopasz-hegy között fiatal tölgyesben csapat; 77. I. 22., 79. I. 11., a hulladéklerakó körüli akácosban csapatban; 80. II. 9., Pipis-hegy DNY, sziklás, bozótos részen csapat, közöttük két fekete fajcsíkos példány; 82. XII. 16., Szent Anna-tó - ÉNy, fiatal tölgyesben 15 - 20-as csapat, nagy részük fekete fajcsíkos; 83. IX. 15., a gyár melletti csemetekertnél öreg tölgyesben csapat; XII. 29., a Szent Anna-tó mellett bozótosban csapat; 84. I. 12., Pipis-hegy - Kopasz-hegy között (É-i oldal) fiatal tölgyesben csapat; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs Ny-i oldalán fiatal tölgyes-erdeifenyvesben több példány. Az erdészház közelében több fészkek is volt, egy esetben a gyár portájánál lucfenyőn költött.
- Sitta europaea L. - csuszka. 83. IX. 15., a gyártól DNY-ra, öreg tölgyesben; XII. 29., a Gyöngyös városi kőfejtő mellett fiatal feketefenyvesben; 84. I. 12., a Szent Anna-tó mellett öreg tölgyesben, itt 80-ban mesterséges oduban költött. A gyár környékén tavasszal rendszeresen lehet hallani a hangját.
- Certhia familiaris L. - hegyi fakusz. A téli időszakban kóborló példányai vetődnek el ide a Mátra magasabb részéről. SZALAI (1978-79) már említi 76. XII. 4-ről. 83. XII. 29., a Vitorlázó repülőterétől D-re, fiatal tölgyes - erdeifenyvesben.
- Certhia brachydactyla CH. L. BREHM - rövidkarmú fakusz. 78-82. között tavaszanként az erdészház közelében, öreg tölgyesben rendszeresen láttuk és hallottuk. 84. I. 12., a Pipis-hegy és a Kopasz-hegy között, az É-i oldalon öreg erdei- és feketefenyvesben, és egy vízmosásos völgyben 1 - 1 példány; I. 12., a Szent Anna-tó melletti öreg tölgyesben; VII. 25., Vitorlázó repülőter - Ny 500 m, kocsánytalan tölgy - csertölgy - gyertyán - erdeifenyő erdőben. A vizsgált területen való fészkelése még nem bizonyított, de valószínű.
- Troglodytes troglodytes (L.) - ökörszem. A szurdokvölgyekben, bozótos, bokros részekben, főleg a téli időszakban látható (75. II. 13., III. 19., 77. I. 7., I. 22, 79. I. 19., 83. IX. 15.,

- XII. 29., 84. I. 6., I. 12.). 82-ben egy alkalommal a Bene-patak völgyében, Pálosvörösmatnál.
- Turdus viscivorus L. - léprigó. Ősztől tavaszig a Szent Anna-tó és a gyár körüli öreg, sárga fa-gyönggyel fertőzött fákon rendszeres, de előfordul a többi tölgyerdőben, a kőbányák környékén (83. XII. 29.), és a K-i oldal szőlőiben is /85. X. 2.).
- Turdus pilaris L. - fenyőrigó. Mint az előző faj, de lényegesen nagyobb számban, 50 - 60-as csoportokban is. 82. XII. 16., Szent Anna-tó; 83. XII. 29., Szent Anna-tó, farkasmályi kőbányák; 84. I. 6., Visonta-hegy D-i oldala. A szőlőkben gyakoribb, mint a léprigó.
- Turdus philomelos CH. L. BREHM - énekes rigó. A tölgyerdőkben, akácosokban többfelé költ. 75. III. 19., Sár-hegy; 78. IV. 11., Sár-hegy Ny-i oldal, több példány; 84. I. 6., a Mélyárokban (K-i oldal) akácán fészek; VII. 12., hulladéklerakó mellett akácosban öreg madár, és alig repülő fiatalok; 85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, rudas erdeifenyvesben egy hím énekel; VI. 6., a gyártól DDK-re, fiatal tölgyesben alig repülő fióka.
- Turdus iliacus L. - szőlőrigó. 76. III. 22., Pipis-hegy - K, Bene-patak völgye; 82. XII. 16., a Szent Anna-tó mellett, tölgyesben (feltűnően szelíd); 85. X. 21., a gyárnál 30 - 35 fenyőrigó között 1 példány.
- Turdus torquatus L. - örvös rigó. 75. IX. 27., Sár-hegy Ny-i oldalán tölgyesnél egy példány szét-tépve; 78. IV. 11., a Sár-hegy csúcs D-i oldalán nagy kiterjedésű kőkenyes - akácos bozótban 4 példány (2 ♂, 2 ♀).
- Turdus merula L. - fekete rigó. A vizsgált terület szinte minden részén megtalálható, és ezeken a helyeken költ is. A völgyeket, bokrosokat és a kőbányákat különösen szereti, de fészkel a gyár területén, és a szőlők (K-i oldal) közötti bokrosokban is (több fészket találtuk).
- Monticola saxatilis (L.) - kövirigó. 77. IV. 10., egy hím a farkasmályi részen egy hétvégi telek házának a tetején. SZALAI (1978-79) a Farkasmály-nál fészkelőnek írja.
- Oenanthe oenanthe (L.) - hantmadár. Fő élőhelye a farkasmályi nagy kőbánya, de elszórtan egy-egy pár máshol is megtalálható (Ny-i oldal, hétvégi telkek környéke). 84. VI. 20., Visonta-hegy Ny-i oldal, egy hím énekel.
- Saxicola torquata (L.) - cigány-csaláncsúcs. A nyílt helyeken mindenütt előfordul (főként a D-i, DNY-i lejtőkön), de nem gyakori. 77. VI. 14., a Csepje-tetőn párban; 78. IV. 11., pár a Csepje Ny-i oldalán; VI. 8., Visonta-hegy DNY-i része; 84. VI. 20., a Visonta-hegy tetején egy pár etet, a D-i oldalán egy hím; VII. 12., a Mély-árok (K-i oldal) szélén 1 pár a ki-repült fiatalokkal; 85. V. 29., Pipis-hegy DNY-i oldal, sziklás, bokros részen egy pár; VI. 6., a gyárnál egy hím énekel; VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtőnél egy hím etet.
- Saxicola rubetra (L.) - rozsdás csaláncsúcs. 78. IV. 11., a Csepje Ny-i oldalán egy pár.
- Phoenicurus phoenicurus (L.) - kerti rozsdafarku. Egyetlen megfigyelésünk van, 81-ben a gyárnál énekel egy hím.
- Phoenicurus ochruros (GM.) - házi rozsdafarku. A gyár épületeinek zugaiban rendszeresen költ. 85. X. 2., a Szent Anna-kápolnában kirepült család (a kápolnában költött), ugyanekkor az erdészháznál és a Csepje Ny-i oldalán, a Demeter kőfejtőnél is kirepült család.
- Luscinia megarhynchos CH. L. BREHM. - fülemüle. A zárt erdők, a fátlán részek és a szőlők kivételével mindenütt előfordul. Tölgyesek, akácosok szélén (84. VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácosban etet; 85. VI. 6., a Szent Anna-kápolna közelében tölgyesben, stb.), bokrosoknál, szurdokvölgyekben (78. V. 29., VI. 1., 84. VI. 20., Visonta-hegy Ny-i, DNY-i oldalán több példány énekel), és a kőbányák körüli bozótokban gyakori. Pálosvörösmatnál a Bene-patak völgyében is megtaláltuk.
- Erithacus rubecula (L.) - vörösbegy. A dúsabb aljnövényzetű tölgyesekben, akácosokban és a bokros részeken él, nem nagy számban. A nedves, vízmosásos völgyeket kedveli legjobban. 83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtőtől D-re, fiatal erdeifenyvesben; ugyanekkor a csemetekertnél (a gyár mellett) fiatal és öreg tölgyesben; 84. I. 12., Bene-patak völgye, idős erdeifenyvesben; VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácosban egy pár, az innen É-ra húzó akácos árokban is; VII. 25., Vitorlázó repülőtér - DNY 300 m, kocsánytalan tölgy - csertölgy - gyertyán - erdeifenyő erdőben 1 juv.; 85. V. 29., Vitorlázó repülőtér - K, fiatal hegyi juharosban; VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉNY-i oldalán, fiatal tölgyesben kirepült fiatalok, öregebb tölgyesben egy etető pár.
- Locustella fluviatilis (WOLF) - berki tücsökmadár. 82-ben a Visonta-hegy DNY-i oldalán énekel.
- Acrocephalus arundinaceus (L.) - nádírigó. A Szent Anna-tó nádasában évente költ néhány pár. 85. VI. 6-án 2 - 3 hím énekel.
- Hippolais icterina (VIEILL.) - kerti geze. Vonuláskor minden évben mutatkozik néhány éneklő hím az erdészház környékén, de a Visonta-hegy DNY-i lábánál lévő vízműnél is előfordul.
- Sylvia atricapilla (L.) - barátka poszáta. Megfelelő, bokros helyeken többfelé költ (Szent Anna-tó, a gyár környéke, stb.). Az erdészház közelében tojásos fészek; 84. VII. 12., a hulladéklerakó mellett akácosban ad. q; 85. V. 29., a Pipis-hegy DNY-i lába, rudas erdeifenyvesben több pár, a hímek énekelnek; V. 29., a Vitorlázó repülőtértől K-re fiatal hegyi juharosban; V. 29., Pipis-hegy ÉK-i oldal, kocsánytalan tölgy - erdeifenyő erdőben.
- Sylvia nisoria (BECHST.) - karvaly poszáta. A DNY-i és D-i oldal tuskés bokrosaiban (kőkeny, galagonya, vadrózsa) költ. 84. VI. 20., Visonta-hegy DNY-i oldal, egy példány etet, ugyanekkor elhagyott gyümölcsösben egy hím riaszt, egy kis akácosban egy másik példány etet; 85. fészek öt fiókéval; 85. VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtő melletti kőomlásos

85. VI. 6., Csepje Ny-i oldal, a Demeter kőfejtő melletti kőomlásos szurdokban 1 pár, féltő viselkedést mutatnak.
- Sylvia borin* (BODD.) - kerti poszáta. Költéséről nem tudunk, egyszer figyeltünk meg a Visonta-hegy Dny-i lejtőjén egy éneklő hímét.
- Sylvia communis* (LATH.) - mezei poszáta, A hegy leggyakoribb költő poszátafaja, de az utóbbi években észrevehetően csökkent a száma. Több fészket találtuk, megfigyelések többek között: 77. VI. 14., a Sár-hegy tető közelében; 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál akácokban; 85. V. 29., Pipis-hegy Dny-i oldal, sziklás, bokros területeken; VI. 6., Csepje Ny-i oldala, a Demeter kőfejtőnél bokrosban költ.
- Sylvia curruca* (L.) - kis poszáta. A gyár környékén él, itt éneklő és etető öregeket láttuk. Előfordul még a K-i oldalon, a Sár-hegy csúcs közelében lévő bokrosoknál is (76. VIII. 10., 85. VI. 6.).
- Phylloscopus trochilus* (L.) - fitiszfűzike. 82 - 83-ban az erdőszél környéki fenyveseknél énekeltek; 83. IX. 15., a farkasmályi részen fiatal erdeifenyvesben egy pár, a Sár-hegy É-i oldalán, bozotos tölgy újlataban pár, a gyártól Ny-ra, öreg tölgyesben; 85. V. 29., Pipis-hegy É-i oldal, fiatal kocsánytalan tölgyesben.
- Phylloscopus collybita* (VIEILL.) - csilpcsalp-fűzike. A tölgyesekben mindenütt költ, több fészket is találtuk, kirepült fiókákkal. Előfordul azonban vegyeserdőkben, erdeifenyvesekben és akácokban is (85. V. 29., Pipis-hegy Ny-i lába, erdeifenyvesben, Pipis-hegy K-i oldal, vegyeserdőben, Pipis-hegy ÉK-i oldal, sűrű aljnövényzetű erdei fenyvesben, VI. 6., a Szent Anna-kápolnától D-re, akácokban).
- Phylloscopus sibilatrix* (BECHST.) - sisegő fűzike. 84., költésidőben a Sár-hegy csúcs közelében; 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lába, akácokban; VII. 25., Vitorlázó repülőtér - Dny, vegyes erdőben (kocsánytalan tölgy, csertölgy, gyertyán, erdeifenyő); 85. V. 29., a Vitorlázó repülőtértől K-re, fiatal gyertyános - tölgyesben több példány énekel, fiatal vegyes erdőben több pár, a hímek énekelnek, e mellett rudas erdeifenyvesben és hegyi juharokban is.
- Regulus regulus* (L.) - sárgafejű királyka. Minden évben mutatkozik néhány kóborló példány az őszi - téli időszakban, elsősorban fenyvesekben. 82. XII. 16., Pipis-hegy Dny-i lába, erdeifenyvesben 1 pár; ugyanakkor a Szent Anna-tónál is; 84. I. 12., Szent Anna-tó - É 2-300 m, fiatal tölgyesben 2p.
- Regulus ignicapillus* (TEMN.) - tüzesfejű királyka. Nagyon ritka kóborló a területen. 82. tavaszán két példány tartózkodott az erdőszél közelében, fenyőn.
- Muscicapa striata* (PALL.) - szürke légykapó. Nem gyakori. A gyárnál 80-ban költött. 83. IX. 15., a Gyöngyös városi kőfejtőtől D-re fiatal erdeifenyvesben; 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lábánál akácokban 1 pár etet.
- Ficedula hypoleuca* (PALL.) - kormos légykapó. Minden évben mutatkoznak vonuló példányok, főleg a Bene-patak völgyében, a Pálosvörösmartra néző oldalon. Leginkább szeptemberben.
- Ficedula albicollis* TEMM. - örvös légykapó. Mint az előző. 83. IX. 15., a gyártól Ny-ra, öreg tölgyesben 1 p; 84. VII. 25., Vitorlázó repülőtér -Dny 300 m, vegyes erdőben 1 p.
- Prunella modularis* (L.) - erdei szürkebegy. SZALAI (1978-79) két megfigyelését közli a Sár-hegyről. 80-ban az erdőszél környéki fenyveseknél énekeltek két példány, többnyire azonban csak a téli időszakban fordulnak elő kóborló példányai, olykor csoportosan is. 79. I. 19., a Visonta-hegy Ny-i lába; 83. XII. 29., a farkasmályi bozotosban; 84. I. 12., a Visonta-hegy Dny-i lábánál, szurdokvölgyenél; 85. X. 2., a Szent Anna-tónál 1 pár.
- Anthus campestris* (L.) - parlagi pityer. 83-ban és 84. VI. 20-án a Csepje és a Visonta-hegy között a Ny-i oldalon, sziklakibúvásos területen 1 - 1 példány énekeltek.
- Anthus trivialis* (L.) - erdei pityer. A hegy egyik leggyakoribb költő madara, mely a művelt területek határáig lejön. Tölgyesben, akácokban, vegyes lombterületekben és a bozotos részekben egyaránt él (kb. 2 hektárra esik egy költőpár), 87. VI. 25-én a Csepje és a Visonta-hegy közötti nyeregben egy albinó tojó 4 tojásos fészken ült. A hímje normális színű volt.
- Motacilla alba* L. - barázdebillegető. A gyár épületeinek tetején, szellőzőcsövekben költ. 84. VII. 12., a Visonta-hegy DK-i lábánál, a hulladéklerakó mellett etető pár; 85. X. 2., a Szent Anna-kápolnánál egy fiatal példány.
- Motacilla cinerea* TUNST. - hegyi billegető. 76. III. 22., Pálosvörösmartnál, a Bene-patak völgyében.
- Bombicilla garrulus* (L.) - csonttollu. 79. I. 19., a Visonta-hegy D-i oldalán 6 példány, és egy akácokban nagyobb csapat; 84. XII., a Visonta-hegy DK-i oldalán 7 példány; 87. I. 28., a gyárnál 45 - 50 példány; III. 6., a gyárnál 200 példány (ADAMIK Miklóssal megfigyelve); III. 18., a gyárnál 25 példány.
- Lanius excubitor* L. - nagy örgébics. 84. I. 6., a Csepje Ny-i lábánál, a Dimitrov kőfejtő mellett; 86. XII. 4 - 12. között és 87. II. 13 - III. 19. között a farkasmályi pincék közelében, már mezőgazdasági területen.
- Lanius collurio* L. - töviszűrő gébics. A nyílt, bokros helyeken mindenütt jelen van, a hegy lábától egészen a csúcsi részekig. Több fészket találtuk. Fiókapasztító tevékenysége néha már gondot okoz.
- Sturnus vulgaris* L. - seregély. A megmaradt öreg tölgyesek, hagyasfák, elhagyott gyümölcsösök

- természetes odvaiban, a kőbányák sziklarepedéseiben, a gyár épületeinek üregeiben, és a kihelyezett mesterséges odukban gyakori fészkelő. Fiókérepedés után, július - augusztusban csoportosan jár a D-i oldal eperfáira, később a szőlőkbe táplálkozni.
- Pastor roseus (L.) - pásztormadár. 79. V. 31., a Visonta-hegy Ny-i oldalán, elhagyott gyümölcsösben egy 6-os és egy 10-es csapat; 84. V., a D-i oldalon 3 példány; 86. VI. elején a Visonta-hegy és a Csepje-tető között 3 példány.
- Passer domesticus (L.) - házi veréb. A gyárnál gyakori, ezen kívül csak néhány helyen fordul elő, mindig épületeknél (katonai terület, hétvégi üdülőházak, temető, stb.).
- Passer montanus (L.) - mezei veréb. Gyakori. Fészkel az erdős részekben természetes és mesterséges odukban, a kőbányák sziklarepedéseiben, az épületeken (gyár, erdészház, Szent Anna-kápolna, hétvégi üdülőházak), stb.. A fiókák kirepülése után az erdőszeleken, bokros, bozotos részekben csoportosan járnak táplálék után.
- Coccothraustes coccothraustes (L.) - meggyvágó. Rendszeres, de nem gyakori faj. A tölgyeseket kedveli legjobban, megtaláltuk azonban rudas erdefenyvesben, akácosban és hegyi juharosban is. A gyártól Ny-ONy-ra (a csemetekert mellett) fiatal tölgyesben több pár költ (85-ben két fészket ismertünk). Ősszel és télen kisebb csapatokban jár (82. XII. 16., Szent Anna-tó; 85. X. 2., Csepje Ny-i oldal, stb.).
- Carduelis chloris (L.) - zöldike. Az erdőszeleli bokrosokban, a vízmosásos-és szurdokvölgyekben, a D-i oldal akácosaiban és a szőlőkben is költ. Télen néhány példányban, vagy kisebb csapatokban látható.
- Carduelis carduelis (L.) - tengelic. A Ny-i és D-i oldal bokros, elszórt fás részein, a hétvégi telkeknél és a kőbányáknál épúgy megtalálható, mint a K-i oldal szőlőinél, vagy a Szent Anna-tónál. 84-ben a gyárnál is költött, lucfenyőn.
- Carduelis spinus (L.) - csíz. Minden ősszel és télen, főként szeptember - októberben kisebb csapatok mutatkoznak (77. I. 22., Visonta-hegy Ny-i oldal, szurdokvölgyben).
- Carduelis cannabina (L.) - kenderike. A nyílt, bokros helyeken, és még inkább a szőlőkben költ. Több fészket találtuk (pl. 82. VII. 5., a hegy Ny-i lábánál szőlőtőkén, 6 tojással), néha majdnem a talajon. Télen néhány példány jár együtt, vagy a hegy lábánál csapatokban is látható.
- Serinus serinus (L.) - csicsórké. A hegy lábánál a szőlőkben él, de előfordul a hétvégi telkek környékén is. 82-ben a gyárnál lucfenyőn költött; 84. VII. 12., a Visonta-hegy D-i lábánál, akácos szélén 2 pár költésre utaló viselkedést mutat; 85. VI. 6., a Sár-hegy csúcs ÉK-i oldalán 1 pár.
- Pyrrhula pyrrhula (L.) - süvöltő. A téli időszakban mutatkozik szórványosan, inkább a fenyveseknél (a gyár környéke, Bene-patak völgye), és a kőbányák körüli, vagy egyéb bokros részekben (80. II. 9., farkasmályi kőbányák, 4 g; 83. XII. 29., ugyanitt 2 ő, 1 g). A tojók rendszerint nagyobb számban fordulnak elő, mint a hímek. Késői, III. 19-i előfordulását említi Solti (1975) a Sár-hegyről.
- Fringilla coelebs L. - erdei pinyt. Nem túl gyakori, de az erdős területeken, főleg a tölgyesekben egyenletes eloszlásban megtalálható. Előfordul akácosokban és erdefenyvesekben is (85. V. 29., a Vitorlázó repülőterétől K-re; ugyanekkor a Pipis-hegy É-i oldalán).
- Fringilla montifringilla L. - fenyőpinyt. Téli vendégként kisebb számban minden évben látható. 79. I. 19-én a Visonta-hegy DK-i lábánál (a hulladéklerakónál) 100-as citromsármány csapatban 20 - 30 példány.
- Emberiza citrinella L. - citromsármány. Az erdőszeleken, erdőirtások területén és a nyílt, bokros oldalakon él és fészkel. Lefelé egészen a művelt területig található. Télen kisebb - nagyobb csapatokba verődik: 79. I. 19-én a Visonta-hegy DK-i lábánál 100-as csapat.
- Emberiza calandra L. - sordély. A Sár-hegy csúcsától D-re és Ny-ra eső pusztafüves lejtők gyakori és jellemző madara, de az elszórtan bokros oldalakon is előfordul. A Pipis-hegyen, és a Szent Anna-tótól ÉK-re lévő hasonló élőhelyeken szintén megtalálható.
- Emberiza hortulana L. - kerti sármány. Fészkelése a vizsgált területen 77-től ismert. Ekkor. VI. 29-én a Szent Anna-kápolna és Abasár közötti szőlős hegyoldalon 5 hím énekelt. 79-ben a Csepje K-i oldalán (az abasári út fölött), a Csepje és a Visonta-hegy közötti nyeregben, és a Visonta-hegyen is megtaláltuk. Ebben az évben az állományt 10 - 12 párba becsültük. A szőlőkben élő párokkal együtt 83-ig az állomány kb. 20 pár lehetett. Ezután hirtelen csökkenés indult el. 86-ban 3, 87-ben 4 pár az állomány. 86-ban 6 költsébből 4 eredményes. 87-ben az első 4 költsébből csak egy lett eredményes. Kelési eredmények 87-ben: 5/5 (5-ből 5 kelt), 5/3, 5/1, 5/4. Nevelési eredmények: 5/5 (5 fiókából 5 repült ki). 3/0, 1/0, 4/0. Az előkerült fészkek alapján megállapítható, hogy csak bizonyos szigetserűen elszórt helyeken találják meg a költséükhöz szükséges feltételeket.
- Emberiza cia L. - bajszos sármány. A téli időszakban elvétve előfordul, főként a Sár-hegy csúcsától D-re eső területeken. Első adatát SOLTÍ (1975) közli, 75. I. 15-ről. Továbbiak: 77. I. 22., Visonta-hegy D-i oldal, 3 példány; 79. XII. 13., ugyanitt, bokros részekben kb. 20 példány; 82. telén 7 példány; 83. I. 13., Visonta-hegy D-i oldal, 5 péld. (MÁRKUS Ferencsel).

IRODALOM

- KEVE, A. (1975): Jegyzetek a Mátra- és a Bükk-hegység madárvilágának ismeretéhez. Fol. Hist. - nat. Mus. Matr. 3: 139-145.
- NAGY, Gy. (1961): Képek a Mátra élővilágából. I. Madarak. - Gyöngyös, 2. kiadás, p. 1-92.
- KOVÁCS, M. (1976): A gyöngyösi Sár-hegy flórakincse. -Búvár 20(6): 251 - 253.
- KOVÁCS, M. (1985): A Sár-hegy növénytársulásai. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 47 -62.
- SOLTI, B. (1975): Madártani megfigyelések a Mátra hegységben. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr. 3: 147 - 150.
- SZALAI, F. (1978 - 79): Adatok a Mátra-alja madárfaunájához. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr. 5: 83 - 90.
- SZALAI, F. (1981): Kerti sármány (*Emberiza hortulana*) a gyöngyösi Sár-hegyen. - Mad. Táj. 1981. ápr. - jun., p. 73 - 74.
- SZÉKELY, A. (1985): A Sár-hegy kialakulása és felszíni formái. - Fol. Hist. -nat. Mus. Matr., Suppl. 1: 7 - 38.

Dr. SOLTI Béla
Mátra Múzeum
H - 3200 GYÖNGYÖS
Kossuth út 40.

SZALAI Ferenc
H - 3212 GYÖNGYÜSHALÁSZ
Temető út 13.